

Afsnittet Takstregulativ vedrørende Gravkastning og de sig dertil sluttende Foranstaltninger kræver ingen nærmere Omtale; det samme gælder Afsnittet Ordensregler, hvorom dog lige bemærkes, at der i disse gives Anvisning paa den praktiske Ting, at det med Menighedsraadets Samtykke kan tilstedes Graveren at benytte ubelagte Arealer og hjemfaldne Grave som Indslagsplads for Planter eller som Planteskole. Dette er en god Anvisning og rigtigt grebet an, vil den kunne medføre, at Gravstedsbrugerne paa en nem og praktisk Maade kan blive forsynet med Planter m. v. til Gravstederne.

Under det sidste Afsnit om økonomiske Forhold hedder det derhos bl. a. at Værge eller Kirkekassereren modtager alle Indbetalinger og besørger alle Udbetalinger vedrørende Kirkegaarden. For at naa det ønskelige i, at Kirkegaardens Regnskab (der som bekendt aflægges sammen med Kirkens Regnskab) i videst muligt Omfang dokumenteres ogsaa paa Indtægtssiden, er der derhos indført den betydningsfulde Regel, at Kvitteringer for indgaaede Beløb udstedes i 2 Eksemplarer, hvoraf det ene udleveres til Betaleren, medens det andet vedlægges Kirkens Regnskab.

Som en ikke uvæsentlig Ting gør jeg ogsaa opmærksom paa Vedtægtens Terminologi, hvorefter der bl. a. benyttes Ord som *Gravstedsbruger* i Stedet for det ellers almindelige, men uheldige *Gravstedsejer*, — *Gravfæstebrev* i Stedet for det uheldige *Skøde*, samt tales om *Brugsretten* og ikke om *Ejendomsretten* til et Gravsted; dette er Smaating, men Ting, der hjælper med til at »sætte Tingene paa rette Plads«.

Under Henviſning til det anførte, der kun er et beskedent Uddrag af Vedtægtens mange fortrinlige Bestemmelser, vil jeg gerne hermed anbefale Foreningens nyeste Publikation med Haab om, at der i Praksis vil blive gjort Brug af den, hvilket den fortjener.

Vedtægten sælges fra Foreningens Kontor for en Pris af 85 Øre pr. Stk.

Skagens gamle Kirkegaard bliver Mindelund

Af Købmand Jens Tonnesen

I de sidste Aartier har Interessen for Kirkegaarden bedret sig meget. Grunden her til er sikkert bl. a. den vaagnende Interesse for Tiderne, der svandt; faa Steder kommer man sin Fødebys Fortid nærmere end paa Byens Kirkegaard.

Dette gælder særlig Danmarks Nordspids, Byen *Skagen*. Den er over 700 Aar gammel, og den flere Mil lange Kyststrækning har været Vidne til saa mange Forlis, at der ikke vilde være 1 Alen imellem hver enkelt af de mange Sømænd og Fiskere, som her har fundet Døden, hvis man tænker sig, at de blev lagt paa Forstranden ved Siden af hinanden, og Døden, særlig Druknedøden, fører næsten altid til den nærmeste Kirkegaard.

Skagen har haft fire Kirkegaarde: 1 i Skagen By og 1 i Højen (Gl. Skagen), som begge stadig bruges, og 2 som ikke bruges mere. Den ældste laa ved den tilsandede Kirke (se Fig. 26), men er ligesom den helt forsvundet. Kun Taarnet, omgivet af mange vilde Roser, som fra Gravene er fulgt med op gennem Sandet, er blevet tilbage.

Da den blev nedlagt 1810, indviedes ved Skagen By en ny, som var i Brug til 1884. Derefter forfaldt den mere og mere; Minderne sank i Jorden, den fik Lov at passe sig selv, og *den gamle Kirkegaard*, som den nu altid kaldes, fik kun Besøg af enkelte, der mest kom for at opfriske et eller andet Strandingsminde.

Saa kom den anden Verdenskrig og med den en stor Invasion af fremmede Tropper til Skagen. Det krævede ogsaa mere Kirkegaardsplads, og straks kom det paa Tale at tage den gamle Kirkegaard op igen til Begravelse.

Disse Rygter gjorde uvilkaarligt den gamle Kirkegaard endnu mere interessant, og jeg fandt efter mine Besøg, at det vilde være

Vandalisme at fjerne de gamle Minder.—

Menighedsraadets Medlemmer var alle, med Undtagelse af et enkelt, interesseret i at faa den bevaret, og jeg sendte straks en skriftlig Anmodning herom. Det var i Maj 1941.

For at faa det til at glide saa glat som muligt, fik jeg Havearkitekt *Johannes Tholle* herop; han lavede et Udkast til Istandsættelsen (se Fig. 32) og afgav en Betænkning om Forholdene, og forskellige Firmaer gav Tilbud paa Gravmælerne. Menighedsraadet fik forelagt dette Materiale, men da havde »Piben faaet en anden Lyd«. Ordet »Fredning« har en daarlig Klang i de fleste Skagboers Øren; de mener, det er det samme som at tage noget fra dem.

I 2 Aar derefter spurgte jeg jævnlig efter et Resultat og forhørte andre Steder; bl. a. fik jeg Formanden for »Foreningen for Kirkegaardskultur«, Hr. Biskop *Scharling*, Ribe, som var her i Byen, hen og se Stedet.

Tiden gik, og det saa ud til, at det hele skulde »gaa i Vasken«. Derfor kom jeg med et Ændringsforslag til mit eget Forslag: i Stedet for »Fredning« at skrive: »Kirkegaarden kan ikke tages op til Brug igen, før der ikke er Begravelsesplads at finde andet Sted«, og det faldt saa godt sammen med en af Byraadet lige vedtaget Byplan, hvor der er afsat Plads til en stor, ny Kirkegaard, som sammen med den nuværende sikkert kan vare i 100 Aar, og til den Tid er der saamænd ingen, der tænker paa at tage den gamle i Brug igen.

Menighedsraadets Tilladelse indeholdt 2 Punkter mere: Det vilde overtage Vedligeholdelsen, naar Kirkegaarden var sat i Stand, men Istandsættelsen maatte ikke berøre deres Kasse.

De ca. 2000 Kr., som det kostede at bringe Anlægget i Orden, skulde altsaa skaffes, men dette lykkedes ogsaa.

Fru Professorinde *Tuxen* har til Anvendelse paa den gamle Kirkegaard skænket en gammel Gravlægger fra den nu forsvundne Kirkegaard ved den tilsandede Kirke. Ste-

Fig. 26.
Skagens tilsandede
Kirke.

Fig. 27.
Fra Skagens gamle
Kirkegaard.
Efter Michael Ancher.

Fig. 28.
Trægælender og
Fig. 29
Støbejernskors.
Foto: J. Th.

Fig. 30.
Parti med Sæbeurter
og
Fig. 31
med Sct. Hans-Urter.
Foto: J. Th.

nen har i ca. 100 Aar ligget foran Hoveddøren til hendes hyggelige Skagenshjem, og hun fortæller interessant, at en af Dronningens Hofdammer aldrig vilde træde paa den, fordi det var en Gravsten, men altid hoppede over den.

Stenen er placeret lige for Indgangen, og naar ved Sankt-Hans-Dag i Aar de mange vindhærgede Syrener og Guldregn staar i fuld Flor, overgaar Kirkegaarden til Menighedsraadets Pleje som Mindelund.

Iøvrigt foretages der den Foranstaltning, at Stenhuggermester *Bovin* i Frederikshavn restaurerer Gravmælerne, saa at Indskriftene trækkes op, hvorimod Præget af Ælde bevares. Fig. 27, 29, 30 og 33 viser nogle af de Typer, der forefindes, og Arbejdet med Gravmælernes Istandsættelse har været i Gang en Tid.

Endvidere regnes der med, at Gravmælerne skal sorteres, saa at visse Partier af Mindelunden faar særligt Præg af een Slags (Jernkorsene) og andre af en anden (Stengravmæler m. fl.). Ved Opstilling (subs. Genopstilling) sørges der dog for, at den særlige Stemning af Ruinstemning eller Mindelund bevares, f. Eks. ved at der ved nogle Gravmæler ikke findes Gravstedsanlæg, — eller ved at nogle staar lidt skæve o. s. v.

Mindelunden skal omgives med en tæt Beplantning, der lukker for uvedkommende Synsindtryk og saa vidt muligt ogsaa for Støj og Støv; Midtergangen med Rønnebærtræerne bevares, og i denne opstilles nogle af Gravmælerne i Plantenicher, mens en væsentlig Del af de mange bornholmske Røn fældes. Alle de viste Stier er i Hovedsagen lagt paa nuværende Stiers Grund, og de holdes alle som grønne og faste Stier uden Grusning. Udenfor Stierne og imellem Gravene breder det grønne Græs sig, og dette skal kun afslaaes en Gang eller to om Sommeren, og Leen skal gaa uden om den Vildflora af Sæbeurt, Sankt Hans-Urter og andet kønt, som forefindes (se Fig. 30 og 31). Beplantningen paa Gravene har været og vil blive reguleret noget, saa at f. Eks. Tjørn og Tidsler ikke tager Overhaand.

Det er Tanken, at nogle Gravsteder skal tilplantes med dertil særligt egnede Vækster, saasom Timian, Vedbend, Vinca med flere, der har været brugt tidligere; iøvrigt skal Gravstederne gerne fremtræde i samme Stil som i fordums Tid, saasom udlagt med Grus og med Gravrammer m. m.